

Katarzyna Adamczyk

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1892-812X>

Dezinformacja i fake newsy w środowisku szkolnym – znaczenie edukacji medialnej

ABSTRAKT: W dobie powszechnego dostępu do informacji oraz intensywnego rozwoju mediów cyfrowych uczniowie stają się jedną z grup najbardziej narażonych na kontakt z dezinformacją i fake newsami. Celem artykułu jest analiza sposobów w jaki uczniowie radzą sobie z fałszywymi informacjami oraz omówienie roli kompetencji medialnych w praktyce szkolnej. Tekst opiera się na analizie literatury przedmiotu oraz raportów międzynarodowych dotyczących edukacji medialnej i informacyjnej. Na podstawie przeglądu literatury oraz praktyki pedagogicznej wykazano, że uczniowie posiadają relatywnie wysokie umiejętności techniczne w obsłudze urządzeń cyfrowych, jednak często brakuje im krytycznego podejścia do treści medialnych. Wskazano kluczowe kompetencje niezbędne do krytycznej analizy treści medialnych oraz dobre praktyki edukacyjne możliwe do wdrożenia w szkołach. Edukacja medialna realizowana w szkołach, w tym zajęcia z interpretacji treści, weryfikacji źródeł oraz analizy intencji nadawcy znacząco wpływa na rozwój kompetencji medialnych uczniów. Takie praktyki pozwalają uczniom nie tylko rozpoznawać dezinformację i fake newsy, ale też rozumieć mechanizmy ich powstawania i wpływu.

SŁOWA KLUCZOWE: dezinformacja, fake news, edukacja medialna, kompetencje medialne, kompetencje cyfrowe, umiejętność krytycznego odbioru mediów, edukacja szkolna.

Kontakt:	Katarzyna Adamczyk k.adamczyk@op.pl
Jak cytować:	Adamczyk, K. (2025). Dezinformacja i fake newsy w środowisku szkolnym – znaczenie edukacji medialnej. <i>Forum Oświatowe</i> , 38(2), 141–155. https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.11
How to cite:	Adamczyk, K. (2025). Dezinformacja i fake newsy w środowisku szkolnym – znaczenie edukacji medialnej. <i>Forum Oświatowe</i> , 38(2), 141–155. https://doi.org/10.34862/fo.2024.2.11

WPROWADZENIE

Dezinformacja i fake newsy stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań współczesnych społeczeństw informacyjnych. Młodzi ludzie, którzy dużą część swojej aktywności komunikacyjnej realizują w internecie często spotykają się z treściami o niezweryfikowanym lub celowo fałszywym charakterze. Szkoła jako instytucja kształtująca kompetencje poznawcze i społeczne, odgrywa kluczową rolę w przygotowaniu uczniów do krytycznego odbioru informacji (Livingstone, 2018). W dobie cyfrowej edukacja medialna staje się jednym z kluczowych wyzwań współczesnej szkoły. Rozwój mediów społecznościowych, łatwy dostęp do informacji i możliwości ich szybkiego rozpowszechniania sprawiają, że dezinformacja i fake newsy są obecne w codziennym życiu uczniów (PUW, 2025). Problem ten wpływa zarówno na postrzeganie rzeczywistości, jak i na kompetencje informacyjne młodych ludzi, które są niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie obywatelskim (McDougall, 2019).

Współczesna edukacja stoi przed wyzwaniem przystosowania się do funkcjonowania w przestrzeni cyfrowej. Procesy cyfryzacji i konwergencji informacji wpływają nie tylko na sposób komunikowania się uczniów, ale również na strukturę poznawczą i społeczną młodego pokolenia (Bughingham, 2003). Zmieniający się dynamicznie świat nie pozostaje bez wpływu na system edukacji, wymuszając zdefiniowanie na nowo roli szkoły, zadań jej dyrektora i nauczycieli. Uczniowie nie są tylko odbiorcami treści medialnych, lecz także ich aktywnymi twórcami. W tym kontekście edukacja medialna zyskuje na znaczeniu jako narzędzie kształtowania kompetencji komunikacyjnych, krytycznych oraz obywatelskich (Tanaś, 2017). Zasadniczym celem edukacji medialnej jest wychowanie do świadomego i krytycznego odbioru przekazu medialnego. Ma ona zarówno aspekt dydaktyczny, jak i wychowawczy. Edukacja medialna powinna zmierzać do ukształtowania u odbiorcy określonych kompetencji w korzystaniu z mediów, co oznacza krytyczną analizę i recepcję treści przez nie przekazywanych. (Smyl i in., 2007) Edukacja medialna w kontekście szkolnym nabiera dziś charakteru międzyprzedmiotowego, często hybrydycznego – łącząc elementy edukacji obywatelskiej, cyfrowej, artystycznej i filozoficznej (Janta, 2020).

Celem niniejszego artykułu jest analiza literatury naukowej i materiałów instytucjonalnych dotyczących edukacji medialnej w kontekście fake newsów i dezinforma-

cji, ukazująca główne koncepcje, wyzwania i rekomendacje dla praktyki edukacyjnej (UNESCO, 2022).

METODOLOGIA, CELE ARTYKUŁU PRZEGLĄDOWEGO I PYTANIA PRZEWODNIE PRZEGLĄDU

W artykule zastosowano metodologię jakościową opartą na analizie treści (desk research). Analizie poddano artykuły naukowe, przeglądy literatury oraz raporty organizacji międzynarodowych oraz dokumenty instytucji edukacyjnych, które odnoszą się do problemu dezinformacji, fake newsów oraz edukacji medialnej w kontekście szkolnym. W artykule wykorzystano publikacje naukowe z zakresu: medioznawstwa, pedagogiki, pedagogiki medialnej, socjologii młodzieży, badań nad mediami cyfrowymi. Wykorzystano również raporty dotyczące korzystania z mediów społecznościowych przez młodzież, opracowania teoretyczne dotyczące socjalizacji i wychowania, jak również refleksję autora z wieloletniej pracy z młodzieżą. Dobór źródeł oparto na ich jakości merytorycznej, aktualności oraz zgodności tematycznej (Czopek, 2024; UNESCO, 2022; McDougall, 2019). Wybór materiałów został oparty na słowach kluczowych takich jak: dezinformacja, fake news, edukacja medialna, kompetencje medialne, weryfikacja informacji, młodzież, edukacja cyfrowa oraz umiejętności krytycznego myślenia. Kryterium doboru stanowiła również jakość merytoryczna oraz aktualność analizowanych źródeł.

Przedmiotem analizy w ramach omawianej metody były dokumenty dostępne tak w wersji tradycyjnej, jak i cyfrowej, w zakresie dotyczącym podjętej problematyki badawczej (Markowska, 2013). Zdecydowano się na analizę materiałów, które bezpośrednio odnoszą się do zagadnienia dezinformacji w edukacji szkolnej, ze szczególnym uwzględnieniem roli kompetencji medialnych w rozpoznawaniu fałszywych informacji. Źródła obejmują zarówno prace teoretyczne z zakresu pedagogiki medialnej, jak i raporty międzynarodowych organizacji takich jak UNESCO, OECD czy Komisji Europejskiej, które w ostatnich latach szczególnie intensywnie zajmują się problematyką edukacji w kontekście mediów cyfrowych. Publikacje i dokumenty uwzględnione w analizie pochodzą z okresu 2010 – 2025, co związane jest z dynamicznym rozwojem mediów cyfrowych i mediów społecznościowych, które w tym czasie stały się dominującymi źródłami informacji wśród młodzieży. Szczególną uwagę zwrócono na materiały opublikowane w latach 2020–2025, ponieważ zawierają one najnowsze badania i analizy dotyczące wyzwań edukacyjnych związanych z dezinformacją oraz fake newsami w dobie cyfryzacji. Celem analizy jest pokazanie związków między edukacją medialną, a rozwojem kompetencji medialnych uczniów, tak aby mogli świadomie i bezpiecznie korzystać z informacji w internecie i potrafiliby rozpoznawać dezinformację i fake newsy.

Pytania przeglądowe:

1. Jak definiowane są w literaturze dezinformacja i fake news w kontekście edukacyjnym ?

2. Jakie strategie krytycznego myślenia są skuteczne w przeciwdziałaniu dezinformacji wśród uczniów ?
3. Jakie wnioski można sformułować na temat roli szkoły w przeciwdziałaniu dezinformacji i fake newsów?

FAKE NEWS I DEZINFORMACJA – DEFINICJE I ISTOTA PROBLEMU

Fake newsy definiowane są jako treści medialne, które naśladują formę informacji dziennikarskiej, lecz zawierają nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd treści (Allcott, Gentzkow, 2017). Fake news to informacje celowo zmanipulowane lub fałszywe, mające na celu wywołanie określonej reakcji odbiorcy lub wprowadzenie go w błąd. W literaturze wyróżnia się kilka typów fałszywych informacji:

1. **Fabricated content** – całkowicie wymyślone informacje.
2. **Manipulated content** – prawdziwe informacje zniekształcone lub przedstawione w mylący sposób
3. **Imposter content** – treści podszywające się pod zaufane źródła medialne
4. **Misleading content** – informacje wprowadzające w błąd poprzez kontekst lub nagłówki
5. **False connection** – materiały, w których nagłówek, obraz lub podpis nie odpowiada treści (Wardle, Derakhshan, 2017).

Fake newsy najczęściej powstają w odpowiedzi na potrzeby emocjonalne odbiorców, presję informacyjną lub celową manipulację polityczną. W mediach społecznościowych ich rozpowszechnianie jest znacznie szybsze niż w tradycyjnych kanałach, głównie dzięki mechanizmom algorytmicznym promującym treści angażujące (Pennycook, Rand, 2018). Dezinformacja obejmuje szersze spektrum działań, od manipulacji kontekstem po celowe kampanie informacyjne mające wpływać na postawy odbiorców (Wardle, Derakhshan, 2017). Dezinformacja obejmuje świadome rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji w celu manipulowania opinią publiczną (UNESCO, 2022; PUW, 2025). Uczniowie często nie dysponują wystarczającymi narzędziami poznawczymi, by odróżnić informacje rzetelne od zmanipulowanych, co czyni ich szczególnie podatnymi na wpływ dezinformacji.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że dezinformacja nie musi opierać się wyłącznie na treściach całkowicie nieprawdziwych. Często wykorzystuje ona informacje częściowo prawdziwe, wyrwane z kontekstu, zmanipulowane wizualnie lub interpretacyjnie (Wardle, 2017). Tego rodzaju przekazy są szczególnie trudne do wykrycia przez odbiorców. Rozwój technologii cyfrowych, a w szczególności mediów społecznościowych znacząco ułatwił proces dystrybucji dezinformacji. Algorytmy personalizujące treści sprzyjają powstawaniu tzw. baniek informacyjnych, w których użytkownicy mają ograniczony kontakt z odmiennymi punktami widzenia (Pariser, 2011). Istotną rolę odgrywają również zautomatyzowane konta (boty) oraz zorganizowane kampanie wpływu informacyjnego, które mogą sztucznie zwiększać zasięg fałszywych treści (Woolley, 2019).

Tabela 1. Różnice między dezinformacją a fake newsami

kryterium	dezinformacja	fake news
cel	szeroki, obejmuje manipulację opinią i kontekstem informacji	skoncentrowany na wprowadzeniu w błąd poprzez sensacyjne treści
zakres treści	mogą być prawdziwe informacje w zmienionym kontekście	zwykle całkowicie fałszywe lub zmanipulowane informacje
forma przekazu	różnorodna – artykuły, raporty, memy	najczęściej krótkie wiadomości, nagłówki lub posty w social media
stopień trudności w weryfikacji	może być subtelna i wymaga analizy kontekstu	często łatwa do zidentyfikowania, jeśli odbiorca potrafi korzystać z narzędzi weryfikacji

Źródło: opracowanie własne autora.

Czynniki zwiększające skuteczność fake newsów i dezinformacji to:

- » **efekt potwierdzenia** – ludzie chętniej wierzą informacjom zgodnym z ich wcześniejszymi przekonaniem (Lewandowski et al., 2012).
- » **sensacyjność i emocjonalność treści** – treści wywołujące silne emocje szybciej się udostępniają
- » **brak kompetencji medialnych** – ograniczone umiejętności krytycznej oceny źródeł ułatwiają przyjmowanie fałszywych informacji za prawdziwe (Livingstone, 2018).

Fake newsy i dezinformacja mają wiele negatywnych konsekwencji. Mogą prowadzić do:

- » **znieszczenia percepcji rzeczywistości** – odbiorcy tracą zdolność rozróżniania faktów od opinii
- » **polaryzacji społecznej** – fake newsy wzmacniają uprzedzenia i konflikty między grupami społecznymi
- » **obniżenia zaufania do mediów** – częste występowanie fałszywych informacji podważa utortet rzetelnych źródeł
- » **wpływu na decyzje polityczne i społeczne** – manipulacja informacją może kształtować wybory obywateli (Allcott, Gentzkow, 2017).

W odpowiedzi na problem fake newsów i dezinformacji powstało wiele narzędzi i strategii:

- » **fact-checking** – weryfikacja informacji przez wyspecjalizowane serwisy np. PoliFact, Snopes, Demagog.
- » **edukacja medialna** – rozwijanie u uczniów umiejętności analizy źródeł i krytycznego myślenia (Hobbs, 2010).
- » **analiza źródeł i autora** – sprawdzanie, kto jest twórcą treści i jakie ma doświadczenie.

- » **weryfikacja dat, zdjęć, linków** – wykorzystanie narzędzi do śledzenia pochodzenia materiałów wizualnych.

Badania wykazują, że uczniowie radzą sobie z dezinformacją i fake newsami w sposób nierównomierny. Część z nich potrafi krytycznie oceniać treści, inni natomiast bezrefleksyjnie je rozpowszechniają. Mimo dostępności narzędzi do weryfikacji informacji uczniowie korzystają z nich w ograniczonym zakresie, a umiejętność samodzielnego fact-checkingu nie jest jeszcze powszechną praktyką wśród młodych odbiorców treści medialnych (OECD, 2021). Połączenie edukacji medialnej z praktycznym wykorzystaniem narzędzi weryfikacyjnych zwiększa odporność odbiorców na dezinformację ((European Commission, 2018; Pennycook, Rand 2018, OECD, 2021). Skuteczność przeciwdziałania fake newsom i dezinformacji zależy w dużej mierze od systemowego podejścia szkoły do rozwijania kompetencji medialnych oraz od włączenia tych zagadnień do podstaw programowych. Kluczowe kompetencje obejmują między innymi umiejętność weryfikacji źródeł, rozpoznawania intencji nadawcy, analizy języka perswazji oraz korzystania z narzędzi fact-checkingowych. Organizacje edukacyjne i ministerialne podkreślają, że nauka krytycznego myślenia u dzieci i młodzieży wspiera ich odporność na manipulację oraz pomaga budować większą świadomość medialną (MEN, 2023).

KRYTYCZNE MYŚLENIE JAKO FUNDAMENT EDUKACJI MEDIALNEJ

Edukację medialną można rozumieć jako różnorodne czynności zorganizowane przez rodziców i nauczycieli, które zmierzają do rozwijania kompetencji medialnych u dzieci i młodzieży (Łuc, 2018). Edukacja medialna z jednej strony pozwala młodzieży na rozsądne korzystanie z mediów, z drugiej natomiast uczy ich krytycznego i świadomego podejścia do oceniania przekazywanych treści. Według Anny Kaczmarek (2013) podstawowym celem edukacji medialnej jest rozwijanie kompetencji medialnych już u najmłodszych dzieci, ale także wśród młodzieży aktywnie korzystającej z nowych technologii czy mediów społecznościowych. Wychowanie medialne zarówno w środowisku szkolnym, jak i rodzinnym powinno zapewnić swobodny dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz uczyć analizowania komunikatów medialnych i poznawania możliwości komunikacji we współczesnych mediach. Kompetencje medialne natomiast obejmują umiejętność krytycznej oceny treści, rozpoznawania fałszywych informacji, korzystania z różnych mediów w sposób świadomy i odpowiedzialny, a także tworzenia własnych treści medialnych.

Strategie krytycznego myślenia, które są skuteczne w przeciwdziałaniu dezinformacji obejmują między innymi naukę weryfikacji źródeł informacji, porównywania różnych punktów widzenia oraz rozpoznawania technik perswazji i manipulacji stosowanych w mediach. Jednym z kluczowych elementów jest rozwijanie umiejętności analizy kontekstu, w jakim dana informacja jest przekazywana oraz rozumienie intencji nadawcy. Edukacja medialna, dzięki której uczniowie uczą się odróżniać fakty od opinii oraz umiejętnie korzystać z narzędzi fact-checkingowych, znacząco podno-

si ich zdolności do rozpoznawania dezinformacji (Hobbs, 2010). Warto również kłaść nacisk na rozwijanie umiejętności analizy języka mediów, dostrzeganie manipulacji poprzez emocjonalne i sensacyjne nagłówki oraz oceny wiarygodności źródeł.

Główne wyzwania przed którymi stoją uczniowie w kontekście identyfikowania fałszywych informacji, dotyczą przede wszystkim braku umiejętności krytycznego myślenia i analizy mediów. Badania wskazują, że uczniowie posiadający rozwinięte kompetencje krytycznego myślenia są mniej podatni na fake newsy oraz manipulację emocjonalną (Wineburg & McGrew, 2019). W kontekście dezinformacji krytyczne myślenie ma zasadnicze znaczenie, ponieważ umożliwia uczniom ocenę wiarygodności źródeł informacji, rozpoznawanie manipulacyjnych technik, formułowanie wniosków opartych na faktach. Młodzież mimo wysokich kompetencji technicznych w korzystaniu z urządzeń cyfrowych, często nie ma odpowiednich umiejętności do korzystania z narzędzi do weryfikacji źródeł informacji. Często brakuje im zdolności do odróżniania faktów od opinii czy analizy intencji nadawcy. Dodatkowo algorytmy mediów społecznościowych personalizujące treści stwarzają tak zwane bańki informacyjne, w których młodzież jest narażona na jednostronne i manipulacyjne przekazy (Pariser, 2011). Ponadto fałszywe informacje często mają silny ładunek emocjonalny, co sprawia, że są łatwiej przyswajane i rozpowszechniane, a uczniowie mogą nie dostrzegać potrzeby ich weryfikacji (Livingstone, 2018). Główne strategie krytycznego myślenia stosowane w przeciwdziałaniu dezinformacji to:

1. *prebunking i prewencja manipulacji* – to strategia polegająca na uprzednim ostrzeganiu uczniów przed technikami manipulacji zanim zetkną się z dezinformacją. Celem jest stworzenie “poznawczej odporności”, porównywanej przez niektórych badaczy do psychologicznej szczepionki przeciw manipulacji. Dzięki temu uczniowie uczą się rozpoznawać strategie manipulacyjne, zanim zostaną na nie narażeni w naturalnym środowisku mediów społecznościowych lub serwisów informacyjnych (van der Linden et al. 2020);
2. *debunking – obalanie fałszywych informacji*. Debunking polega na systematycznym konfrontowaniu fałszywych przekazów z faktami i dowodami. W praktyce szkolnej działania te obejmują analizę konkretnych przypadków dezinformacji, porównywanie nieprawdziwych twierdzeń z rzetelnymi źródłami oraz ćwiczenia weryfikacji danych (Lewandowsky et al., 2017);
3. *narzędzia do oceny źródeł informacji*. Jednym z praktycznych narzędzi zawierających kryteria wiarygodności źródeł jest test CRAAP, oceniający informacje pod kątem świeżości (currency), trafności (relevance), autorytetu (authority), dokładności (accuracy) i celu komunikatu (purpose). Test ten bywa stosowany w edukacji wyższej, ale znajduje również zastosowanie w szkołach średnich (Blakeslee, 2004).
4. *analiza błędów logicznych i argumentacyjnych*. Uczniowie powinni nabywać wiedzę jak rozpoznawać błędy logiczne. Takie ćwiczenia nie tylko rozwijają umiejętność krytycznej analizy tekstów, lecz także wzmacniają zdolność do odróżniania argumentów opartych na faktach od manipulacji (Kahne-man, 2011).

Badania wskazują, że uczniowie często deklarują wysoką pewność siebie w korzystaniu z internetu, jednak w rzeczywistości ich umiejętności w zakresie weryfikacji informacji i korzystania z narzędzi fact-checkingowych są ograniczone. Choć młodzież chętnie poszukuje informacji online, często nie korzysta z odpowiednich narzędzi do ich weryfikacji. Uczniowie rzadko sprawdzają źródła informacji, zwłaszcza w mediach społecznościowych, a algorytmy wyszukiwarek często promują treści, które nie są wiarygodne. Współczesne narzędzia fact-checkingowe takie jak Snopes, PoliFact czy Demagog pozostają mało wykorzystywane w codziennej praktyce uczniów, którzy są bardziej skłonni wierzyć treściom, które pasują do ich przekonań (Pennycook, Rand, 2018; OECD 2021).

Analiza literatury wskazuje na kilka istotnych problemów:

- » brak spójnych programów nauczania, które systematycznie wprowadzają treści związane z dezinformacją (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2023)
- » niedostateczne przygotowanie nauczycieli którzy często nie mają wystarczającej wiedzy i narzędzi do prowadzenia zajęć o fake news (Czopek, 2024)
- » ograniczone materiały dydaktyczne, brak praktycznych scenariuszy zajęć.

Rozwiązaniem są warsztaty, projekty edukacyjne oraz analiza przykładów fake newsów w pracy z uczniami, co umożliwia praktyczne ćwiczenie weryfikacji informacji (UNESCO, 2022; Mc Doughall, 2019).

Istotne jest posługiwanie się technologią informacyjno- komunikacyjną w taki sposób, aby była ona zarówno narzędziem rozumienia świata, jak i rozwoju intelektualnego oraz wzajemnego komunikowania się. Praktykowanie wychowania medialnego wśród dzieci i młodzieży daje podstawy do wychowania człowieka, przekazuje wiedzę i doświadczenie, ale przede wszystkim uczy funkcjonować w społeczeństwie informacyjno-komunikacyjnym (Bis, 2018). Agnieszka Ogonowska i Grzegorz Ptaszek (2016) twierdzą, że posiadanie umiejętności medialnych, które są stale doskonalone i rozwijane, pozwala na uzyskanie potrzebnego dystansu wobec mediów. Kompetencje medialne nie gwarantują pełnej wolności, świadomości i krytycznego podejścia do mediów, jednak zdecydowanie zwiększają prawdopodobieństwo ich osiągnięcia. Zadaniem Ogonowskiej najmłodsze dzieci wykazujące zainteresowanie nowymi mediami należy odpowiednio przygotowywać do prawidłowego ich wykorzystania w zabawie i nauce.

ROLA SZKOŁY I NAUCZYCIELA W PRZECIWDZIAŁANIU DEZINFORMACJI I FAKE NEWSOM

W pracy współczesnego nauczyciela coraz ważniejsze stają się umiejętności medialne, obejmujące świadome i zrównoważone wykorzystanie różnorodnych mediów w procesie pedagogicznym, krytyczne i aktywne odbieranie treści oraz znajomość podstawowych teorii wpływu mediów (Siemieniecki, 2007). Umiejętności nauczyciela umożliwiają właściwą analizę mediów oraz ich ocenę pod względem przydatności w procesie kształcenia (Juszcyk, 2007). Zadaniem pedagoga w edukacji medialnej

jest posiadanie wiedzy na temat mediów i multimediów, ale przede wszystkim wzorowe ich wykorzystanie w życiu codziennym (Godzic, 2005).

1. rozwijanie umiejętności uczniów do świadomego, krytycznego i poprawnego analizowania różnych rodzajów komunikatów medialnych, w tym dezinformacji i fake newsów;
2. umożliwienie uczniom efektywnego wykorzystania urządzeń medialnych jako narzędzi do pracy intelektualnej oraz twórczości medialnej, w tym tworzenia komunikatów medialnych.

Szczególnie istotne jest kształcenie zdolności odróżniania faktów od opinii, rozpoznawania manipulacji oraz krytycznej oceny źródeł informacji (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2023). Fake newsy i dezinformacja stanowią poważne wyzwanie edukacyjne, wymagając od szkół przygotowania programów nauczania i materiałów dydaktycznych (NASK, 2023). Analizy literatury podkreślają również konieczność interdyscyplinarnego podejścia, łączącego edukację medialną z językiem polskim i historią, WOS oraz językami obcymi (UNESCO, 2022; McDougall, 2019).

Treści z zakresu świadomego korzystania z zasobów informacyjnych i poprawnego rozpoznawania fake newsów, które powinny być wprowadzone do programu edukacji medialnej, można podzielić na dwie grupy. Pierwszą z nich jest znajomość podstawowych narzędzi, które można wykorzystać do weryfikacji informacji. Drugą grupą są kompetencje informacyjne i związana z nimi świadomość zagrożeń obecnych w cyfrowym świecie. Tematyka dezinformacji i fake newsów często opisywana jest przez pryzmat efektów społeczno-politycznych, które dla młodszych uczniów mogą być zbyt skomplikowane. Jednocześnie należy pamiętać, że wykształcenie odpowiednich mechanizmów krytycznego myślenia powinno zacząć się możliwie jak najwcześniej, a kompetencje w tym zakresie można uznać za coś niezbędnego dla dobrego przygotowania do życia (Czopek, 2024).

Nauczyciele mogą integrować edukację medialną z innymi przedmiotami, takimi jak język polski, wiedza o społeczeństwie czy informatyka poprzez zastosowanie interdyscyplinarnego podejścia. W przypadku przedmiotów humanistycznych, nauczyciele mogą korzystać z mediów jako narzędzi analizy tekstów, podczas gdy na lekcjach wiedzy o społeczeństwie mogą omawiać kwestie związane z demokracją, wolnością słowa i odpowiedzialnością w przestrzeni publicznej. Zajęcia z języka polskiego mogą obejmować naukę analizy treści medialnych, identyfikowania manipulacji językowych oraz rozróżniania faktów od opinii. W ramach przedmiotów związanych z informatyką uczniowie mogą uczyć się praktycznych narzędzi do weryfikacji informacji oraz poznawać techniki ochrony przed fake newsami w sieci. Integracja edukacji medialnej z różnymi przedmiotami umożliwia uczniom holistyczne podejście do problemu dezinformacji (Janta, 2020; MEN 2023).

ZAKOŃCZENIE

Kompetencje medialne stanowią kluczowy element przygotowania uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Szkoła powinna pełnić aktywną rolę w kształtowaniu umiejętności krytycznego myślenia, analizy źródeł oraz odpowiedzialnego korzystania z mediów. Tylko spójne i długofalowe działania edukacyjne mogą skutecznie wspierać uczniów w radzeniu sobie z dezinformacją i fake newsami.

Media pełnią funkcję pośredników kulturowych, przekazując znaczenia, wartości i wzory zachowań charakterystyczne dla danej epoki (Silverstone, 2007). W erze postprawdy, w której emocje często przesłaniają fakty, uczniowie muszą rozwijać kompetencje weryfikacji informacji i krytycznego myślenia, powinni rozumieć mechanizmy dezinformacji, znać cele twórców fake newsów oraz konsekwencje ich rozpowszechniania (UNESCO, 2022; McDougall, 2019). Współczesne media cyfrowe ułatwiają szybkie rozprzestrzenianie takich treści, co stawia szkołę przed wyzwaniem przygotowania uczniów do świadomego korzystania z informacji (Dame, 2022).

Edukacja medialna powinna obejmować naukę korzystania z narzędzi fact-checkingu, bo pomimo ich dostępności uczniowie rzadko z nich korzystają oraz umiejętności porównywania informacji z różnych źródeł (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2023). W praktyce szkolnej edukacja medialna jest realizowana fragmentarycznie, najczęściej w ramach zajęć z języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie lub informatyki. Skuteczne działania obejmują metody aktywizujące, takie jak analiza autentycznych przykładów fake newsów, praca projektowa czy dyskusje problemowe (Hobbs, 2010). Istotne znaczenie ma również przygotowanie nauczycieli, którzy powinni posiadać zarówno wiedzę merytoryczną, jak i kompetencje dydaktyczne w zakresie edukacji medialnej.

WNIOSKI

Fake news i dezinformacja są istotnym wyzwaniem dla współczesnej edukacji medialnej. Ich skuteczne zwalczanie wymaga zarówno rozwoju kompetencji medialnych odbiorców, jak i systemowego podejścia instytucji edukacyjnych i mediów. Aby młodzież była przygotowana do świadomego korzystania z informacji, konieczne jest rozwijanie kompetencji krytycznego odbioru treści, weryfikacji faktów oraz analizy źródeł. Edukacja medialna powinna być integralną częścią programów nauczania, wsparta odpowiednimi materiałami dydaktycznymi i szkoleniami dla nauczycieli (UNESCO, 2022).

Szkoła pełni kluczową rolę w przeciwdziałaniu dezinformacji, ponieważ to w niej uczniowie zdobywają podstawowe umiejętności krytycznego myślenia oraz weryfikacji informacji. Systematyczna edukacja medialna, włączająca analizę źródeł informacji, rozpoznawanie intencji nadawcy oraz korzystanie z narzędzi fact-checkingowych, jest niezbędna, aby uczniowie mogli świadomie poruszać się w świecie pełnym fałszywych informacji. Należy wprowadzić spójne programy nauczania, które integrują zagadnienia dezinformacji w różnych przedmiotach, takich jak język polski,

WOS czy informatyka. Należy zachęcać nauczycieli do wprowadzenia autorskich programów z edukacji medialnej, innowacji pedagogicznych z zakresu edukacji medialnej czy też medialnych godzin wychowawczych. Ponadto nauczycieli powinni być odpowiednio przeszkoleni w tym zakresie, aby skutecznie przekazywać te umiejętności młodzieży (Janta, 2020).

REKOMENDACJE PEDAGOGICZNE

1. Integracja treści o fake news w obowiązkowych modułach edukacji medialnej.
2. Szkolenia dla nauczycieli w zakresie rozpoznawania dezinformacji i pracy z uczniami.
3. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych, np. fact-checking, analiza źródeł, porównywanie informacji.
4. Projekty interdyscyplinarne łączące edukację medialną z innymi przedmiotami, w tym językami obcymi i wiedzą o społeczeństwie, współpraca szkoły z innymi instytucjami takim jak ośrodki edukacji medialnej.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski, A., Gosek, M., Przywara, B. (2024). Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym – prezentacja rezultatów projektu. *Roczniki Kulturoznawcze*, 2, 12146.
- Adamczyk, K. (2025). Media Education in the Polish System of Mainstream Education. *Media-Biznes-Kultura*, 18(1) <https://ejournals.eu/czasopismo/media-biznes-kultura/artukul/media-education-in-the-polish-system-of-mainstream-education>
- Allcott, H., Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
- Bauman, Z. (2013). *Kultura w płynnej nowoczesności*. Wydawnictwo Agora.
- Biedrzycki, K. (2015). Elementy edukacji medialnej w podstawie programowej kształcenia ogólnego obowiązującej w polskiej szkole od 2009 roku. Jak w świetle zapisów podstawy programowej mogą i powinny być kształtowane kompetencje medialne ucznia? [w:] M. Federowicz & S. Ratajski (Eds.), *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*, 1–20. KRR i T.
- Blakeslee, S. (2004), *The CRAAP test*, California State University.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven: Yale University Press. DOI:10.12987/9780300166439
- Bughingham, D. (2013). *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Czopek, J. (2024). Fake newsy i dezinformacja jako wyzwanie dla nowoczesnej edukacji medialnej. *Journal of Media and Social Studies* 58(4), 320–333. DOI: doi.org/10.13166/jms/191693 [dostęp: 04.01.2026]

- Dame Adjin-Tettey, T. (2022). Combating fake news, disinformation, and misinformation: Experimental evidence for media literacy education. *Cogent Arts & Humanities*, 9(1), 2037229. <https://doi.org/10.1080/23311983.2022.2037229> [dostęp: 04.01.2026]
- Drzewiecki, P. (2011). Edukacja medialna w Polsce w latach 2008–2011. *Biuletyn Edukacji Medialnej*, 1, 64–75.
- Dyczewski, L. (2005). Konieczność kompetencji medialnej w rodzinie w: L. Dyczewski (ed.), *Rodzina, dziecko, media*, Wydawnictwo KUL.
- European Commission (2018). *A multidimensional approach to disinformation*.
- European Commission (2022). *Guidelines for teachers and educators on tackling disinformation and promoting digital literacy*.
- Fatyga, B. (2005). *Kultura młodzieżowa*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Filiciak, M. (2013). *Media, wersja beta. Film i telewizja w czasach gier komputerowych i Internetu*, Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Gajda, J., Juszczyk S., Siemieniecki B. & Wenta K. (2000). *Edukacja medialna*, Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Gobiec, M. (2019). Media społecznościowe jako przestrzeń socjalizacji młodzieży. *Pedagogika Społeczna*, 2(72), 89–104.
- Goldberg, D. (2017). Responding to Fake News: Is There an Alternative to Law and Regulation. *Southwestern Law Review*, 47, 417–447.
- Goździńska, O., Ratanowicz E. (2019). Zmiany, innowacje, eksperymenty. W poszukiwaniu inspiracji. *Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli*. Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Harter, S. (2012). *The Construction of the Self: Development and Sociocultural Foundations*. New York: Guilford Press.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A plan of Action*. Aspen Institute.
- Janta, M. (2020). Nauczyciel Medialny? Kompetencje medialne nauczycieli i ich wykorzystanie w nauczaniu zdalnym. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 23(4), s. 87–108. <https://apcz.umk.pl/SPI/article/view/SPI.2020.4.004> [dostęp: 04.01.2026]
- Jaakkola, M. (2020). Media re-education and the need to be constantly updated: Interview. *Central European Journal of Communication*, 2, 285–291.
- Jenkins, H. (2016). *Kultura konwergencji*. Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Juszczyk-Rygałło, J. (2016). O potrzebie rewitalizacji edukacji medialnej. *Prace Naukowe Akademii i im. Jana Długosza w Częstochowie*. 2(25), 135.
- Kahneman, D. (2011) *Thinking fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux.
- Kowalczyk, M. (2024). *Nie daj się nabrać*. Press, 01–02, 132–135.
- Krotoski, A. (2019). *Young People, Technology and Risk*. London: London School of Economics.
- Laurillard, D. (2008). Technology Enhanced Learning as a Tool for Pedagogical Innovation *Journal of Philosophy of Education*, 42(3–4), 521–533 <https://doi.org/10.1111/j.1467-9752.2008.00658.x> [dostęp: 04.01.2026]

- Light, B., Burgess J. & Duguay S. (2018). The walkthrough method: An approach to the study of apps. *New Media & Society*, 20(3), 881–900. <https://doi.org/10.1177/1461444816675438> [dostęp: 04.01.2026]
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Schwarz, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and its correction: continued influence and successful debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106–131. <https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
- Livingstone, S. (2004). Media Literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication review*, 7(1), 3–14.
- Livingstone, S. (2018). Audiences in an Age of Datafication. *Television & New Media*, 19(2), 170–183
- Łuc, I. (2018). Edukacja medialna w szkole podstawowej pomiędzy teorią a koniecznością edukacyjną. *Studia z Teorii Wychowania*, 9/3(24), 179–200.
- Markowska, M. (2013). *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Melosik, Z. (2013). *Kultura popularna i tożsamość młodzieży*. Oficyna wydawnicza Impuls.
- MEMIC model. (2019). *Model edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej*. CEO.
- Ministerstwo Edukacji i Nauki. (2023). Fakty a opinie. Jak realizować politykę informacyjną? <https://www.gov.pl/web/edukacja/fakty-a-opinie-jak-realizowac-polityke-informacyjna-materialy-informacyjne-mein>
- Murawska-Najmiec, E. (2015). *Edukacja medialna w Polsce: krajowe podejście instytucjonalne w kontekście polityki europejskiej oraz dorobku społeczności i organizacji międzynarodowych* w: M. Federowicz & S. Ratajski (Eds.), *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce*. KRR i T.
- Muñoz-González, R. (2024). *Young People, Media, and Nostalgia: An Ethnography of How Youth Imagine Their Lives*. Routledge.
- Nesi, J., & Prinstein, M. J. (2015). Using social media for social comparison and feedback-seeking: Gender and popularity moderate associations with depressive symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(8), 1427–1438. doi: 10.1007/s10802-015-0020-0 [dostęp: 04.01.2026]
- Nowak, S. (2011) *Metodologia nauk społecznych*. PWN.
- Nowicka, E. (2023). *Edukacja medialna wobec zagrożeń w cyfrowym świecie dziecka*, „Wychowanie w Rodzinie” 2023, No. 4, pp. 197–208.
- Nowicka, E. (2021). Nauczyciel edukacji medialnej. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 40(2), 187.
- OECD (2021). 21st Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World.
- OECD (2021) Global competence in education. OECD Publishing.
- Ogonowska, A. (2014). *Współczesna edukacja medialna: teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Papacharissi, Z. (Ed.). (2011). *A networked self in a networked self: Identity, community, and culture on social network sites*, 304–318. Routledge.

- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding From You*. Penguin Press.
- Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Harvard University Press.
- Pennycook, G., Rand, D. G. (2018). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition*, 188, 39–50. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.06.011> [dostęp: 04.01.2026]
- Pilch, T. & Bauman T. (2001) *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie Żak.
- PUW. (2025). Fake news – co to jest? <https://www.puw.pl/pl/strefa-wiedzy/fake-news-co-jest>
- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbulling jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Silverstone, R. (2007). *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge: Polity Press.
- Smyl, W. (2007) Szkolna edukacja medialna, *Media, Kultura, Społeczeństwo* 2007, 1, 96–97.
- Strykowski, W. (2007). *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, [w:] W. Strykowski, W. Skrzydlewski (Eds.), *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*, Wydawnictwo eMPi.
- Strykowski, W., Kąkolewicz W. & Ubermanowicz M., (2008). Kompetencje nauczyciela edukacji medialnej. *Neodidagmata*, 29/30, 55–75.
- Stunża, G. (2012). *Edukacja zaangażowana: (nowe) media w projektach kulturalnych* [w:] A. Stańczuk, I. Żerek, M. Adamiec Maria (Eds.), *Nowe media + animacja kultury*. Narodowe Centrum Kultury.
- Szkudlarek, T. (2010). *Media. Szkic z filozofii i pedagogiki dystansu*. Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Tanaś, W. (2017). *Edukacja wobec mediów. Teoria i praktyka*. APS, 12–16.
- Tadeusiewicz, R. (2002). *Społeczność Internetu*. Warszawa: Akademicka Oficyna Wydawnicza Exit.
- UNESCO. (2022). *Edukacja medialna jako wyzwanie*. UNESCO Polska. <https://www.unesco.pl/fileadmin/import24/mediajakowyzwanie.pdf>
- Van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: A critical history of social media*. Oxford University Press.
- Van der Linden, S., Roozenbeek, J. & Compton, J. (2020). *Inoculating against fake news about COVID-19*. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(1).
- Vogel, E.A., Rose, J. P., Roberts, L. R., & Eckles, K. (2014). Social comparison, social media and self-esteem. *Psychology of Popular Media Culture*, 3 (4), 206–222.
- Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an Interdisciplinary Framework*. Council of Europe.
- Witczak, H. (2012). *Problemy i twierdzenia naukowe w: M. Sławińska & H. Witczak (Eds.). Podstawy metodologiczne prac doktorskich*. PWE.

- Woolley, S., Howard, P. (2019). *Computational Propaganda*. Oxford University Press.
- Wójtowicz, K. (2023). *Fake news, dezinformacja, weryfikacja – szkoła wobec nadprodukcji informacji*. W: K. Jeznach, A. Kowalkiewicz-Kulesza (red.), *Szkoła jutra? Transformacja i (r)ewolucje w edukacji*, 223–236. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

**DISINFORMATION AND FAKE NEWS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT –
THE IMPORTANCE OF MEDIA EDUCATION**

ABSTRACT: In an era of widespread access to information and the rapid development of digital media, students are becoming one of the groups most vulnerable to disinformation and fake news. The aim of this article is to analyse how students cope with false information and discuss the role of media literacy in school practice. The text is based on an analysis of the literature and international reports on media and information education. Based on a literature review and pedagogical practice, it was demonstrated that students possess relatively high technical skills in using digital devices, but often lack a critical approach to media content. Key competencies necessary for critical analysis of media content and good educational practices that can be implemented in schools were identified. Media education implemented in schools, including classes on content interpretation, source verification, and analysis of sender intentions, significantly impacts the development of students' media literacy. Such practices allow students not only to recognize disinformation and fake news but also to understand the mechanisms behind their creation and impact.

KEYWORDS: fake news, disinformation, media education, youth culture, media literacy, the ability to critically perceive the media.